

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

КАФЕДРА СТАТИСТИКИ

НАУКОВІ ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА МАКРО-, МЕЗО- ТА МІКРОЕКОНОМІЧНОМУ РІВНЯХ

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
НА XVI МІЖНАРОДНІЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**СЕКЦІЯ
«СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА МАКРО- ТА МЕЗОРІВНЯХ»**

ОДЕСА 2018

УДК 311.213.3:330.34
ББК 65.051

Статистичні методи дослідження соціально-економічних процесів на макро- та мезорівнях. Міжнародна науково-практична конференція «Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях», Одеса 26-27 квітня 2018 р. Одеса, ОНЕУ. – 2018. – 31 с.

Автори:

Вітківська К.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Милашко О.Г. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Ольвінська Ю.О. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Піскун А.В. – к.е.н., викладач кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Погорелова Т.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Самотоєнкова О.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Семенова К.Д. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Тарасова К.І. – к.е.н., викладач кафедри статистики Одеського національного економічного університету.

У тезах доповідей наводяться результати дослідження науковців кафедри статистики щодо застосування сучасних статистичних методів для оцінки соціально-економічних процесів в Україні і окремих регіонах. Висновки та рекомендації авторів можуть бути корисними для викладачів, аспірантів і студентів, які займаються аналізом процесів, що відбуваються в суспільстві та економіці країни.

ЗМІСТ

Милашко О.Г. Статистичний аналіз ринку туризму в Україні	4
Ольвінська Ю.О. Регіональні розбіжності рівня знань учнів за результатами ЗНО	6
Погорелова Т.В. Статистична характеристика фінансових результатів банківської системи України	10
Піскун А.В. Статистичний аналіз домогосподарств Одеської області	15
Самотосенкова О.В. Статистична оцінка ефективності інвестицій.....	17
Семенова К.Д. Особливості статистичного аналізу якісних даних.....	20
Тарасова К.І. Статистичний аналіз розповсюдження мобільної економіки в світі.....	22
Вітківська К.В. До питання про історію проведення вибіркового обстежень.....	28

ДО ПИТАННЯ ПРО ІСТОРІЮ ПРОВЕДЕННЯ ВИБІРКОВИХ ОБСТЕЖЕНЬ

Сучасний етап розвитку ринкових відносин сприяє стимулюванню потреби в економічній, соціальній та управлінській інформації. Така ситуація потребує комплексного підходу до розробки і впровадження нових сучасних методів і технологій збору інформації. Через це набувають важливого значення вибіркові методи обстеження.

Практична потреба у створенні методичного апарату, який здатен забезпечити надійність та достовірність матеріалів несуцільних спостережень стимулювало розвиток наукового мислення в області теорії вибіркового методу. Численні спроби проведення таких досліджень часто приводили до незадовільних результатів. Це потребувало знаходження оптимальних способів вилучення вибірки із складу генеральної сукупності, формування математичного апарату для вимірювання помилки репрезентативності та визначення необхідного обсягу вибіркової сукупності.

Дослідженню методів випадкового відбору та його застосуванню приділялось багато уваги, починаючи з 18 століття. Дослідження описані в літературі, охоплювали населення окремих країн світу, та не були пов'язані між собою ні методологію, ні порівняльністю результатів. В літературі питання історії розвитку вибірових обстежень розглядалися Н.С. Четвертиковим, А.В.Чаяновим, М.К. Дружиніним. Докладно описав історію вибірових обстежень сімейних бюджетів у країнах Західної Європи, США та СРСР І.Я.Матюха. Також дуже відомі роботи з історії вибірових досліджень В.С.Сичової та І.Ф. Девятко.

Однією з перших науково – методичних розробок, яка поклала початок теоретичному обґрунтуванню та практичному використанню методів несуцільного спостереження стало створення Московським юридичним товариством в 1886 р. спеціальної Комісії з розробки методологічних основ місцевих статистичних досліджень. В 1887 р. відбулась нарада статистиків, на якій були прийняті положення, які безпосередньо стосувалися початкових етапів у напрямку створення теорії вибіркового методу.

Більш досконаліми були методологічні розробки реалізовані ще в 1876 – 1881 рр. у Терській області, які засновані на основі дослідження типічних поселень із однорідних груп районів з метою заміщення їм суцільного спостереження.

Великий внесок у розвиток методів часткового статистичного спостереження був внесений розробкою на практиці вибіркового відбору при дослідженні селянських господарств у Західному Сибіру в 1887-1900 рр. російським вченим – статистиком А.А. Кауфманом, які були викладені у збірнику статей «К вопросу о выборочном исследовании». А.А. Кауфман

визначив, що вибірковий метод – це «такой прием, при котором статистическому переучету, с одной стороны, подвергается только известная часть случаев изучаемого явления, и полученные на основании такого частичного учета выводы распространяются на все данное явление, и при котором, с другой стороны, подвергаемая переучету часть случаев настолько велика, что придает исследованию хотя уже не сплошной, но все еще массовый характер и открывает достаточный простор действию закона больших чисел».

Широке використання вибірковий метод отримав у російській земській статистиці (кінець XIX – початок XX ст.). Дослідження російських земських статистиків базувались на вивченні типових об'єктів: селянських поселень чи домогосподарств за розміром землеволодіння на двір. Ідея такого відбору належала А.А.Чупрову, він вважав, що подібні дослідження можуть бути вдалимими, якщо вони базуються на даних суцільного спостереження, але математично підтвердити результати в такому випадку не можливо.

Питанням про необхідність впровадження вибіркового методу в статистичну практику займався директор Норвезького статистичного бюро А.Н. Кієр. Він визначав вибіркоче спостереження, як «часткове», оскільки вважав вибірку часткою усієї сукупності, яка в мініатюрі відображає усі її властивості. А.Н. Кієр підкреслював, що вибіркоче спостереження повинно бути достатньо масовим, а його обсяг - визначений заздалегідь. Він вперше ввів поняття «репрезентативний» метод, який повинен складатися в неповному обхваті об'єктів дослідження, щоб отримані результати можна було поширити на всю сукупність об'єктів даного роду. Крім того, він вважав, що за допомогою цього методу можна зібрати таку статистичну інформацію, яку неможна отримати в ході суцільного спостереження.

Тільки в 1925 році Міжнародний статистичний інститут прийняв рішення про застосування вибіркового методу в статистиці, схваливши два основні види вибірки: випадковий та цільовий відбір. Для випадкового відбору це повторна і без повторна вибірка. під цільовим розуміли відбір районів (округів), репрезентативних у відношенні деяких ознак («контролів»), відомих для вибірки, так і для генеральної сукупності.

Таким чином, наприкінці XIX століття в радянській статистиці склалася певна наукова база та було накопичено практичний досвід в області вибіркових обстежень. Ідеї вибіркового методу, що зародилися ще в 70-х роках XX століття, розвивалися по двом напрямкам, але вели до однієї мети, а саме, отримання достовірних даних по всієї сукупності.

Слід відмітити нерівномірність розвитку практики елементарних прийомів вибіркових обстежень та формування математичного апарату для вимірювання похибок репрезентативності. Початок науковим основам закону великих чисел було покладено ще у XVIII столітті, але високого рівня розвитку ця гілка науки досягла у XIX столітті. Великий внесок в математичну науку внесли відомі радянські математики П.Л. Чебишев, А.М. Ляпунов, А.А. Марков та ін..

На початку XX століття з'явилась публікація А.Г. Ковалевського «Основы теории выборочного метода», в якій найбільш повно були викладені

питання теорії та практики вибіркового обстеження. В своїй праці автор не обмежився викладом лише математичного апарату вибіркового методу, а й органічно пов'язав його з питаннями прикладного характеру.

Теорія та практика вибіркового методу розвилась російськими статистиками навіть швидшими темпами ніж на Заході. Однак планове керівництво господарством у роки радянської влади сприяло розвитку суцільного спостереження та обов'язкової державної звітності як необхідного елемента централізованого управління. В таких умовах розвиток вибіркового методу і застосування його на практиці призупинилось. Крім того, імовірнісний відбір викликав недовіру і навіть негативне ставлення зі сторони деяких спеціалістів. У 1954 році наукова нарада по статистиці спростувала тенденції неприйняття закону великих чисел та підкреслила значення математичної статистики в обґрунтуванні вибіркового методу.

У 1967 році ЦСУ СРСР вперше провело вибірконе обстеження доходів і житлових умов сімей робітників та службовців, а в 1968 році - вибірконе обстеження сімей колгоспників (програма обстеження була доповнена питаннями про шлюбність та народжуваність).

Починаючи з 1972 року ЦСУ СРСР стало регулярно, з періодичністю у три роки проводити вибірконе обстеження доходів, житлових умов та демографічних характеристик сімей робітників, службовців та колгоспників. Такі обстеження були проведені у 1972, 1975, 1978, 1981 рр. Публікації підсумків були вкрай обмежені, так як статистичні дані були засекречені та були дозволені лише для обмеженого колу користувачів.

У другій половині 20 століття в нашій країні стали регулярно з десятирічною періодичністю проводиться загальні перепису населення, в яких знайшов застосування і вибірконий метод. Перший повоєнний перепис 1959 р. примітний тим, що вибірконий метод був використаний не на етапі спостереження, а при розробці підсумків перепису. Була проведена п'ятивідсоткова вибірка інформації про сім'ї, і на основі її отримані характеристики сімейного складу населення країни (скоротилися витрати часу і коштів на етапі формування підсумків перепису в той час).

У наступних переписах 1970, 1979, 1989 рр. застосовувався комбінований метод спостереження - поєднання суцільного та вибіркового перепису. Регулярне проведення обстежень бюджетів домашніх господарств було організовано в 1952 році. Обстеження проводилося в 29 тис. домогосподарств. Для підвищення репрезентативності та достовірності вибіркова сукупність розширювалась, і в 1969 році – приймало участь 32,9 тис. домогосподарств, а в 1988 році - до 48,6 тис. Розширення мережі кожен раз передбачало не лише збільшення обсягу вибірки, а й включення в обстеження нових соціально - економічних груп населення. Починаючи з 1988 року, обстеженням було охоплено всі галузі економіки країни.

Сучасний етап розвитку вибіркового спостереження в Україні, як і в інших країнах СНД, розпочався з моменту розпаду СРСР. Виникла потреба перебудови статистичної системи, що не могла не реагувати на вимоги міжнародних стандартів та економічні умови, що склалися у країні. Більшість

спостережень переходять на вибіркову основу, як більш економічну, більш оперативну і більш математично обґрунтовану, ніж діюча на той час.

В Україні починаючи з 1999 року на постійній основі проводяться три види базових вибірових обстеження:

- 1) обстеження умов життя домогосподарств;
- 2) обстеження економічної активності населення;
- 3) обстеження сільськогосподарської діяльності населення в сільській місцевості.

Теорія і практика вибірового методу сьогодення ставить перед дослідниками цілий ряд питань пов'язаних з проблемою надійності даних. Історія вибірового методу та застосування його в обстеженнях населення ще раз переконує в необхідності використання ймовірнісного відбору як єдиного, що може забезпечити рівні можливості домогосподарств попасти у вибірку і як наслідок отримати репрезентативні дані по основних показниках та підтвердити їх математичними розрахунками.

Отож узагальнення історичного досвіду впровадження вибірового методу в статистичну практику сприяє його коректному використанню.

Література

1. Васильева Э.К. Выборочный метод в социально – экономической статистике: учеб. пособие / Э.К. Васильева, М.М. Юзбашев. – М.: Финансы и статистика; ИНФРА – М, 2010. – 256 с.
2. Дружинин Н.К. Выборочное наблюдение и эксперимент / Н.К. Дружинин. – М.: Статистика, 1977. – 176 с.
3. Девятко И.Ф. Методы социологического исследования. – Екатеринбург.: Изд-во Уральского ун-та, 1998. – 208 с.
4. Матюха И.Я. Статистика бюджетов населения / И.Я. Матюха. – М.: Статистика, 1967. – 247 с.
5. Чаянов А.В. Бюджетные исследования. История и методы / А.В. Чаянов. – М.: Новый агроном, 1929.
6. Йетс Ф. Выборочный метод в переписях и обследованиях: Пер с англ. / Ф. Йетс. М.: Статистика, 1965. – 433 с.